

Jarosław Jarząbek

Żydowskie osadnictwo na Zachodnim Brzegu Jordanu

Wschodnioznawstwo 1, 427-445

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Żydowskie osadnictwo na Zachodnim Brzegu Jordanu

*Granica [Izraela] jest tam gdzie mieszkają Żydzi,
nie tam gdzie jest linia na mapie.*

Gołda Meir, 1972

W wyniku wojny sześciodniowej, w czerwcu roku 1967, obszary Zachodniego Brzegu Jordanu, Strefy Gazy, Półwyspu Synaj i Wzgórz Golan znalazły się w rękach wojsk izraelskich. Wkrótce potem, na zajęte przez armię tereny zaczęli przybywać pierwsi żydowscy osadnicy. W ciągu prawie czterdziestu lat okupacji liczba osiedli i mieszkających w nich ludzi stale rosła, za wyjątkiem okresów, kiedy władze izraelskie podejmowały decyzje o likwidacji osiedli na Półwyspie Synaj (po zawarciu traktatu pokojowego z Egiptem w 1979 roku) i w Strefie Gazy we wrześniu 2005 roku. Izraelscy osadnicy wciąż zamieszkują na należących do Syrii Wzgórzach Golan oraz na odebranym Jordanii Zachodnim Brzegu Jordanu, gdzie powstaje ma planowane państwo palestyńskie. Celem niniejszego artykułu będzie analiza politycznych i prawnych aspektów istnienia żydowskich osiedli na tym ostatnim obszarze, gdyż stanowią one jeden z najważniejszych elementów konfliktu bliskowschodniego.

Legalne czy nielegalne?

Podstawową kwestią sporną dotyczącą żydowskich osiedli na Zachodnim Brzegu Jordanu jest problem ich statusu w prawie międzynarodowym. Możemy tu wyróżnić dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze z nich, uznaje wszelkie izraelskie osiedla powstałe na Zachodnim Brzegu Jordanu po 1967 roku za nielegalne i domaga się ich likwidacji. Stanowisko to uznane jest przez większość państw świata oraz organizacji międzynarodowych, włączając w to ONZ¹. Zdanie to podziela również większość Palestyńczyków oraz

¹ Wszystkie rezolucje podjęte przez Zgromadzenie Ogólne i Radę Bezpieczeństwa ONZ na temat izraelskich osiedli znaleźć można na stronie United Nations Information System on the Question of Palestine: <http://domino.un.org/unispal.nsf/vSubject!OpenView&Start=1&Count=150&Expand=98#98>, (23.01.2007). Można też wyodrębnić postawę Stanów

palestyńskich ugrupowań politycznych. Stanowisko przeciwne, uznające osiedlanie ludności żydowskiej na Zachodnim Brzegu za legalne, prezentują przede wszystkim władze państwa Izrael, część społeczeństwa izraelskiego² oraz żydowskiej diaspory, a także niektóre środowiska proizraelskie na świecie (głównie w USA). Dla uproszczenia, stanowisko zwolenników żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu Jordanu określone zostanie jako stanowisko izraelskie, zaś przeciwników – jako stanowisko palestyńskie.

Stanowisko izraelskie

Zacznijmy rozważania na ten temat od omówienia stanowiska środowisk uznających budowę i istnienie żydowskich osiedli na Zachodnim Brzegu Jordanu za legalne. Ich argumenty podzielić można na trzy grupy: religijno-historyczne, polityczno-militarne i prawne. Argumenty religijne i historyczne odwołują się przede wszystkim do wielowiekowej obecności Żydów na terenach obecnego Zachodniego Brzegu, czyli na historycznych ziemiach Judei i Samarii, które w czasach antycznych były sercem cywilizacji żydowskiej oraz częścią biblijnej Ziemi Obiecanej³. Choć po żydowskim powstaniu z lat 132-135 rzymski cesarz Hadrian wygnał z Palestyny prawie wszystkich Żydów, jednak niewielkie ich społeczności zamieszkiwały tam przez cały okres pa-

---

Zjednoczonych, które uznają rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 242 z 1967 i 338 z 1973 roku, wzywające Izrael do opuszczenia wszystkich terytoriów zajętych w roku 1967, z drugiej strony jednak, jako najbliższy sojusznik państwa Izrael, często blokują w RB ONZ rezolucje dotyczące problemu izraelskich osiedli. Można też zauważyć, że z biegiem czasu stanowisko USA w kwestii osiedli zmienia się na korzyść Izraela. Do roku 1980 osiedla określane były przez amerykańską administrację jako „nielegalne”, od objęcia urzędu prezydenta przez Ronalda Reagana określano je jako „przeszkodę dla pokoju”, zaś od czasu prezydentury Billa Clintona władze amerykańskie mówią o żydowskich osiedlach używając określenia „niezbyt pomocne (unhelpful)”. *U.S. Position on Settlements*, 31.03.1976, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/us76.html>, (23.01.2007), *The Israeli Settlement System in the Occupied Palestinian Territory, Permanent Observer Mission of Palestine to the United Nations*, <http://www.palestine-un.org/peace/frindex.html>, (24.01.2007).

² Według badania przeprowadzonego w grudniu 2006 roku przez The Harry S. Truman Research Institute For the Advancement of Peace przy Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie, 44% Izraelczyków poparłoby, a 54% byłoby przeciwnych planowi wycofania się Izraela z Zachodniego Brzegu i pozostawienia tam jedynie kilku dużych osiedli, obejmujących 3% jego terytorium. Według tego samego badania 38% Izraelczyków skłonnych byłoby oddać Palestyńczykom wschodnią część Jerozolimy, wraz ze starym miastem i Wzgórzem Świątynnym, zaś 60% sprzeciwiało się temu. Badanie nr 17: Strong Preference Among Palestinians and Israelis for a Comprehensive Settlement over an Interim Political Track, 27.12.2006, <http://truman.huji.ac.il/polls.asp>, (23.01.2007).

³ Więcej na temat starożytnego państwa żydowskiego patrz: P. Johnson, *Historia Żydów*, Kraków 1996, s. 29-158.

nowania rzymskiego, arabskiego i osmańskiego⁴. Jedynym okresem, kiedy osadnictwo żydowskie w Judei i Samarii było oficjalnie zabronione, były lata 1948-67, gdy terytoria te znajdowały się pod rządami Królestwa Jordanii. Argumenty te wykorzystywane są głównie przez skrajne żydowskie ugrupowania religijne i nacjonalistyczne, według których wszystkie terytoria biblijnego państwa żydowskiego, w szczególności zaś Judea i Samaria, powinny znaleźć się w granicach dzisiejszego Izraela.

Drugą grupę argumentów wysuwanych przez zwolenników żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu Jordanu określić można jako polityczno-militarne. Ich podstawą jest założenie, że osiedla mogą i powinny stanowić ważny element w systemie bezpieczeństwa państwa Izrael. W czasie pokoju mają one między innymi oddzielać od siebie miasta arabskie, zapobiegając w ten sposób podejmowaniu przez Palestyńczyków zorganizowanych działań politycznych, wzmacniać izraelską obecność i kontrolę nad poszczególnymi obszarami oraz pełnić rolę punktów obserwacyjnych. W wypadku wybuchu konfliktu zbrojnego izraelskie osiedla miałyby stanowić zaplecze i bazy dla działającej na Terytoriach Okupowanych armii izraelskiej, jak również być elementem linii obrony i umocnionymi punktami oporu⁵.

Precedensowa była tu decyzja izraelskiego Sądu Najwyższego w sprawie osiedla w Beit El z 1979 roku, które powstało na prywatnych terenach należących do właścicieli arabskich. Sąd zdecydował, że jeśli władze wojskowe uznają, iż powstanie osiedla w danym miejscu jest ważne ze względów bezpieczeństwa, stanowi to wystarczającą podstawę do wywłaszczenia obecnych właścicieli tej ziemi i przekazania jej pod budowę osiedla⁶. W tym kontekście szczególne znaczenie mają osiedla zlokalizowane w pobliżu ważnych dróg łączących Zachodni Brzeg z terytorium Izraela oraz te, znajdujące się w Dolinie Jordanu. Tzw. Zielona Linia, czyli granica pomiędzy Izraelem a Terytoriami Okupowanymi, nie jest oparta na żadnej granicy naturalnej, natomiast Morze Martwe oraz rzeka Jordan stanowią z wojskowego punktu widzenia doskonałą linię obrony w przypadku, gdyby Izrael zaatakowany został od wschodu. Taką opinię wyraził między innymi w 1991 roku były amerykański podsekretarz stanu Eugene Rostow, który stwierdził, że Izrael „nie powinien

---

⁴ W połowie XIX wieku, a więc przed pierwszą falą żydowskiej migracji, w Palestynie zamieszkiwało około 10 tysięcy Żydów (liczba ta odnosi się do całego obszaru historycznej Palestyny). D. Cohn-Sherbok, D. El-Alami, *Konflikt palestyńsko-izraelski*, Warszawa 2002, s. 29.

⁵ J. Quigley, *The Case for Palestine. An International Law Perspective*, Durham 2005, s. 175-176.

⁶ *Ruling Palestine. A History of the Legally Sanctioned Jewish-Israeli Seizure of Land and Housing in Palestine*, Genewa/Betlejem 2005, s. 68-69.

być zmuszony do wycofania się na kruchą i trudną do obrony linię zawieszenia ognia z 1949 roku”⁷.

Trzecią grupę stanowią argumenty stricte prawne, dowodzące, iż budowa osiedli i żydowskie osadnictwo na Zachodnim Brzegu Jordanu nie są sprzeczne z prawem międzynarodowym. Przywołuje się tutaj między innymi Artykuł 6 przyjętego przez Ligę Narodów brytyjskiego Mandatu dla Palestyny z 24 lipca 1922 roku, który mówi między innymi, iż władze mandatowe powinny zezwolić i ułatwić Żydom osiedlanie się w Palestynie⁸. Przede wszystkim jednak podstawę argumentacji w kontekście prawnym stanowi dowodzenie, że obszar Zachodniego Brzegu nie jest Terytorium Okupowanym, zaś artykuł 49 IV Konwencji Genewskiej z 12 sierpnia 1949 roku nie ma zastosowania do izraelskich osiedli na Zachodnim Brzegu Jordanu. Wspomniany artykuł, szczególnie zaś jego ostatni, szósty akapit, stanowi kluczowy element w argumentacji obu stron, warto w tym miejscu przytoczyć jego tekst. Stanowi on, że „Mocarstwo Okupacyjne nie może deportować lub przemieszczać części własnej ludności cywilnej na terytorium przez siebie okupowane”⁹.

Zwolennicy izraelskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu twierdzą, że Artykuł 49 ma na celu przede wszystkim ochronę ludności miejscowej przed przesiedleniami oraz wynikającymi z nich zagrożeniami. Uważają oni również, że przytoczony powyżej szósty akapit omawianego artykułu nie odnosi się do izraelskich osiedli, ponieważ żydowscy osadnicy to wyłącznie ochotnicy, których państwo Izrael w żaden sposób nie przemieściło na Terytoria Okupowane. Co więcej, władze izraelskie stoją na stanowisku, że postanowienia Konwencji Genewskiej mają zastosowanie jedynie względem części suwerennego terytorium państwowego jednej z Wysokich Układających się Stron, zaś jordańskiej władzy nad Zachodnim Brzegiem w latach 1949-67 nie uznają oni za prawowitą¹⁰. Uznają oni, że terytorium Zachodniego Brzegu Jordanu nie było nigdy uznane za suwerenne przed zajęciem go przez Jordanię.

Choć IV Konwencja Genewska w art. 1 mówi, iż stosuje się ona „...w każdych okolicznościach”, zaś w art. 2, iż ma zastosowanie we „...wszystkich konfliktach zbrojnych”, Sąd Najwyższy Izraela ma w tej kwestii odmienne zda-

⁷ M. Bard, *Facts About Settlements*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/settlements.html>, (24.01.2007).

⁸ Tekst dokumentu: *The Mandate for Palestine*, 24.07.1922, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Izraela, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/The+Mandate+for+Palestine.htm>, (23.01.2007).

⁹ Tekst IV Konwencji Genewskiej dostępny na stronach Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka, <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/92.htm>, (23.01.2007).

¹⁰ Strona izraelska argumentuje między innymi, że jordańska aneksja Zachodniego Brzegu w roku 1950 nie miała mocy w prawie międzynarodowym i została uznana jedynie przez kilka państw. *Ruling Palestine*, s. 67.

nie. W decyzji z roku 1979 uznał on jedynie niektóre artykuły IV Konwencji Genewskiej za „prawo humanitarne”, mające zastosowanie w każdych okolicznościach, inne zaś nie. Artykułu 49 nie uznał za część „prawa humanitarnego”¹¹. Prawo międzynarodowe nie zabrania zaś przemieszczania osób na ziemię, która nie podlega suwerennej władzy innego państwa ani też nie jest własnością prywatną. Zwolennicy żydowskiego osadnictwa twierdzą, że osiedla powstawały tylko po długim i wyczerpującym dochodzeniu pod nadzorem Sądu Najwyższego, który miał zagwarantować, że żadne z nich nie powstanie na prywatnej ziemi należącej do Arabów¹².

Innym elementem argumentacji prawnej jest stwierdzenie, iż zawarte w latach 1993-1995 izraelsko-palestyńskie porozumienia pokojowe z Oslo nie zawierają żadnych zapisów zabraniających państwu żydowskiemu budowy i rozbudowy osiedli na Terytoriach Okupowanych. Osiedla i osadnicy są całkowicie wyłączeni spod jurysdykcji władz palestyńskich, zaś decyzje ich dotyczące mają zostać podjęte dopiero podczas negocjacji na temat ostatecznego porozumienia izraelsko-palestyńskiego. Zwolennicy izraelskiego osadnictwa odrzucają również twierdzenie, że budowa nowych osiedli i rozbudowa już istniejących jest pogwałceniem zawartego w porozumieniach z Oslo zakazu podejmowania jakichkolwiek działań, które zmieniłyby „status” Zachodniego Brzegu i Strefy Gazy. Twierdzą oni, że zakaz ten dotyczy jedynie kroków, które mogłyby zostać podjęte przez władze izraelskie lub palestyńskie, takich jak aneksja lub jednostronne ogłoszenie niepodległości przez Palestyńczyków¹³.

Warto również wspomnieć, że w czerwcu 1967 roku Izrael dokonał formalnej aneksji Wschodniej Jerozolimy, powiększając jednocześnie jej obszar administracyjny z 6 do 70 km², tak iż w jej granicach znalazło się 28 wiosek, należących wcześniej do obszarów miejskich Betlejem i Bait Dżala¹⁴. Choć aneksja ta nie została uznana przez żadne inne państwo oprócz Izraela, ma ona istotne skutki prawne. Obszar Wschodniej Jerozolimy jest w prawie izraelskim traktowany jako część państwa Izrael, nie zaś jako terytorium okupowane, zaś powstałe tam osiedla i ich mieszkańcy nie są ujmowani w oficjalnych rządowych statystykach¹⁵. Można również dodać, choć z punktu widzenia

¹¹ Por. Art. 1 i 2 IV Konwencji Genewskiej, J. Quigley, *op. cit.*, s. 178 oraz *Israeli Settlements and International Law*, maj 2001, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/settlelaw.html>, (24.01.2007).

¹² Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/settlelaw.html>, (24.01.2007).

¹³ Ibidem.

¹⁴ Dodatkowo, 30 lipca 1980 roku izraelski parlament przyjął ustawę czyniącą z całej Jerozolimy zjednoczoną stolicę państwa Izrael. Krok ten został potępiony przez RB ONZ, która w rezolucji nr 478 z 20 sierpnia 1980 roku uznała wszelkie działania Izraela zmierzające do zmiany statusu okupowanej części Jerozolimy za nieważne.

¹⁵ *Legal status of East Jerusalem and its residents*, B”Tselem, http://www.btselem.org/english/Jerusalem/Legal_Status.asp, (24.01.2007).

prawa międzynarodowego nie ma to żadnego znaczenia, że z punktu widzenia władz izraelskich, na Zachodnim Brzegu występują też nielegalne żydowskie osiedla, czyli takie, które powstały tam bez zgody rządu w Tel Avivie.

Stanowisko palestyńskie

Zdaniem przeciwników żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu Jordanu, wszystkie izraelskie osiedla, powstałe tam po 1967 roku, są nielegalne. Powołują się oni w pierwszym rzędzie na rezolucję RB ONZ nr 242 z 22 listopada 1967 roku¹⁶, która nakazuje Izraelowi opuścić wszystkie terytoria okupowane w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 roku. Jako iż są to terytoria, które znalazły się pod okupacją w wyniku działań zbrojnych, podlegają one IV Konwencji Genewskiej, jak również Czwartej Konwencji Haskiej o Prawach i Zwyczajach Wojny na Lądzie z 1907 roku. Fakt, iż IV Konwencja Genewska ma zastosowanie do Terytoriów Okupowanych, został potwierdzony przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz liczne organy i agendy ONZ¹⁷.

Omawianą kwestię podjął też w swej opinii doradczej na temat „Konsekwencji prawnych budowy muru na okupowanych terytoriach palestyńskich” z 9 lipca 2004 roku (zwanej dalej Opinią Doradczą) Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS)¹⁸. Stwierdza on w punkcie 78, że terytoria pomiędzy Zieloną Linia a była wschodnią granicą Mandatu Brytyjskiego są terytoriami okupowanymi, zaś status Mocarstwa Okupacyjnego ma Izrael. W punkcie 89 Trybunał stwierdza, iż Konwencje Haskie odnoszą się do państwa Izrael, choć nie jest on ich sygnatariuszem, gdyż jako część prawa zwyczajowego obowiązują one wszystkie cywilizowane narody. Trybunał odrzuca też twierdzenie władz izraelskich, że IV Konwencja Genewska nie ma zastosowania do Terytorium Zachodniego Brzegu, stwierdzając, że zarówno Izrael, jak i Jordania były od roku 1951 sygnatariuszami tej konwencji oraz przywołując wspomniany już artykuł 2 konwencji. Co więcej, jak zauważa Trybunał, władze izraelskie w rozkazy nr 3 z 1967 roku oraz w orzeczeniu Sądu Najwyższego z 30 maja 2004 roku same uznały, że IV Konwencja Genewska ma zastosowanie do omawianych terytoriów. Podsumowując, MTS stwierdza, że IV Konwencja Genewska ma zastosowanie do terytoriów Za-

¹⁶ Tekst rezolucji [w:] H. Jamsheer, *Konflikt Bliskowschodni. Zarys i dokumentacja*, wyd. Novum, Płock 2004, s. 55.

¹⁷ Zastosowanie konwencji do omawianego przypadku wielokrotnie wyrażały Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa ONZ. J. Quigley, *op. cit.*, s. 178, *The Israeli Settlement System in the Occupied Palestinian Territory, Permanent Observer Mission of Palestine to the United Nations*, <http://www.palestine-un.org/peace/frindex.html>, (24.01.2007).

¹⁸ Pełny tekst Opini Doradczej: *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, 9 lipca 2004, <http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket/imwp/imwpframe.htm>, (24.01.2007).

chodniego Brzegu Jordanu, zaś ich status przed rokiem 1967 nie ma znaczenia¹⁹.

MTS dokonuje również interpretacji cytowanego powyżej paragrafu 6 artykułu 49 IV Konwencji Genewskiej, stwierdzając, iż odnosi się on nie tylko do deportacji i przymusowych przesiedleń własnej ludności przez Mocarstwo Okupujące na terytorium okupowane, lecz do wszelkich środków podejmowanych przez to mocarstwo w celu zorganizowania lub zachęcenia części własnej ludności do przeniesienia się na terytorium okupowane. Tak więc polityka i działania władz izraelskich, polegające na zaangażowaniu w powstawanie osiedli na Terytoriach Okupowanych, są sprzeczne ze wspomnianym powyżej artykułem i bezprawne, zaś izraelskie osiedla na tych terytoriach (łącznie ze Wschodnią Jerozolimą) powstały z pogwałceniem prawa międzynarodowego²⁰.

W punkcie 124 Opinii Doradczej, MTS stwierdza, że do Terytoriów Okupowanych zastosowanie ma również sekcja III wspomnianej wcześniej Czwartej Konwencji Haskiej, która między innymi w Artykule 46 stwierdza, że własność prywatna musi być uszanowana i nie może być konfiskowana²¹. Przeciwnicy żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu twierdzą, że duża część osiedli powstała na terenach odebranych ich prywatnym właścicielom. Władze izraelskie stosowały w tym celu rozmaite metody, np. manipulację, zgodnie z własnymi interesami, osmańską Ustawą o Ziemi z 1858 roku oraz prawem jordańskim, zajmowanie ziemi dla celów militarnych, przejmowanie ziemi jako mienia porzuconego czy też konfiskatę na cele publiczne. Ponadto, władze Izraela wspomagają swoich obywateli, chcących nabyć ziemię na wolnym rynku. Stworzono też rozbudowany prawno-biurokratyczny system korzyści i zachęt finansowych, aby skłonić obywateli Izraela do osiedlania się na Terytoriach Okupowanych. Izraelski Sąd Najwyższy uznał konfiskaty prywatnej ziemi należącej do Palestyńczyków pod budowę osiedli za legalne, jeśli budowa ta jest uzasadniona ze względów bezpieczeństwa²². Wśród zachęt finansowych dla potencjalnych osadników są między innymi niskoprocentowane pożyczki oraz dodatki na zakup mieszkań, niskie ceny dzierżawy ziemi, zachęty dla nauczycieli i pracowników społecznych, darmowe przedszkola

¹⁹ Punkty 90-101 Opinii Doradczej.

²⁰ Punkt 120 Opinii Doradczej.

²¹ Art. 46 Czwartej Konwencji Haskiej o Prawach i Zwyczajach Wojny na Lądzie z 18 października 1907 roku, pełny tekst dostępny na: International Humanitarian Law – Treaties & Documents, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebList?ReadForm&id=195&t=art>, (24.01.2007).

²² A. Le More, *Are 'Realities on the ground' Compatible with the International State Building and Development Agenda?*, [w:] *Aid, Diplomacy and Facts on the Ground. The Case of Palestine*, pod red. Michael Keating, Anne Le More, Robert Lowe, wyd. Chatham House, Londyn 2005, s. 32-3, J. Quigley, *op. cit.*, s. 175-6, *Land Expropriation and Settlements*, B'Tselem, http://www.btselem.org/english/Settlements/Land_Takeover.asp, (24.01.2007).

i transport do szkoły, zachęty dla inwestorów, specjalne strefy przemysłowe, a także zwolnienia z podatku dla osób i firm²³.

Istnienie izraelskich osiedli na Terytoriach Okupowanych prowadzi również do łamania podstawowych praw człowieka zamieszkującej tam ludności palestyńskiej. Same osiedla zajmują obecnie około 7% obszaru Zachodniego Brzegu, jednakże wraz z prowadzącymi do nich drogami, obszarami przeznaczonymi pod rozbudowę osiedli oraz kontrolowanymi przez nie terenami przyległymi stanowią one 42% obszaru, co dramatycznie ogranicza prawo Palestyńczyków do wolności poruszania się²⁴. Łamane jest również prawo do równości wobec prawa i równego traktowania, gdyż mieszkańcy izraelskich osiedli (a także Żydzi mieszkający w Izraelu, przebywający na Terytoriach Okupowanych) podlegają izraelskiemu prawu cywilnemu, natomiast Palestyńczycy podlegają izraelskiemu prawu wojskowemu dla terytoriów okupowanych oraz przepisom prawnym Palestyńskiej Władzy Narodowej. Ponadto, żydowskie osadnictwo narusza prawo Palestyńczyków do samostanowienia, poszanowania własności prywatnej oraz odpowiedniego standardu życia²⁵.

Jaka polityka osadnicza?

Polityka poszczególnych izraelskich rządów oraz partii i ugrupowań politycznych w stosunku do żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu Jordanu dość znacznie różniła się pod względem celów i sposobów jej realizacji. Tym niemniej, jeden element pozostawał wspólny, mianowicie każdego roku liczba osiedli i zamieszkujących je osadników rosła. W izraelskiej polityce wyróżnić możemy kilka generalnych tendencji dotyczących zasiedlania przez Żydów Zachodniego Brzegu Jordanu, którym to tendencjom odpowiadają kolejne plany rozwoju osadnictwa.

Wielkie plany

Pierwszym poważnym izraelskim planem zasiedlenia Zachodniego Brzegu był Plan Allona, wyartykułowany już w lipcu 1967 roku przez ówczesnego ministra pracy Jiglala Allona. Choć plan ten formalnie nie został przyjęty jako część polityki rządu, to w praktyce jego założenia były realizowane przez pierwsze dziesięć lat okupacji. Plan ten można też uznać za reprezentatywny

²³ Te ostatnie zostały zniesione przez Ministerstwo Finansów w roku 2003. *Encouragement of migration to the settlements*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Migration.asp>, (27.01.2007).

²⁴ A. Le More, *op. cit.*, s. 33; *The Israeli Settlement System in the Occupied Palestinian Territory*, <http://www.palestine-un.org/peace/frindex.html>, (24.01.2007).

²⁵ A. Le More, *op. cit.*, s. 33; *Land Expropriation and Settlements*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Index.asp>, (24.01.2007).

dla poglądów na temat osadnictwa, głoszonych w latach 70. i 80. przez izraelską Partię Pracy. Zakładał on aneksję i rozwijanie osadnictwa żydowskiego w regionach Zachodniego Brzegu, które uznano za istotne ze względów strategicznych i bezpieczeństwa, a także tych, gdzie liczba palestyńskich mieszkańców była stosunkowo niewielka. Przewidywano więc kolonizację i przyłączenie do Izraela terenów wokół Wschodniej Jerozolimy, doliny Latrun leżącej przy głównej autostradzie łączącej Jerozolimę z Tel Awiwem oraz pasa ziemi o szerokości od 12 do 25 kilometrów wzdłuż rzeki Jordan i Morza Martwego. Efektywna kontrola Doliny Jordanu ma dla Izraela ogromne znaczenie również z tego powodu, iż jest to jedno z największych w regionie źródeł słodkiej wody. W zmodyfikowanej wersji tego planu, z roku 1970, mowa była również o zajęciu pasa ziemi, który łączyłby Jerozolimę z osiedlami nad rzeką Jordan oraz miasta Hebron²⁶. Wytyczne Planu Allona były realizowane do roku 1977, kiedy to Partia Pracy po przegranych wyborach straciła władzę w Izraelu. Do tego czasu, w kilkudziesięciu osiedlach na Zachodnim Brzegu, głównie w rejonie Jerozolimy, zamieszkiwało już ponad 50 tysięcy Żydów.

W roku 1983 swój plan dotyczący izraelskiej polityki na Terytoriach Okupowanych przedstawił ówczesny minister obrony Izraela Mosze Dajan. Plan Dajana szedł znacznie dalej niż Plan Allona, gdyż opierał się na założeniu, że Judea i Samaria są częścią Izraela. Postulował między innymi wydatną pomoc państwa w zakupie ziemi i osiedlaniu się na Zachodnim Brzegu, szczególnie zaś w jego północnej części i wokół Wschodniej Jerozolimy²⁷.

W roku 1977 władzę w Izraelu przejęła prawicowa partia Likud, zaś jej zamierzenia, co do osadnictwa na Terytoriach Okupowanych, przedstawione zostały przez ministra rolnictwa Ariela Szarona w planie zatytułowanym „Wizja Izraela na koniec wieku”. Plan ten stwierdzał, że Zachodni Brzeg Jordanu i Strefa Gazy są integralną częścią „Wielkiego Izraela” i postulował zdecydowane przyspieszenie żydowskiego osadnictwa na tych terytoriach. Założenia Planu Szarona były bardzo ambitne – w ciągu 15 lat miało powstać 50 nowych osiedli, zaś w ciągu kilkudziesięciu lat liczba żydowskich osadników na Terytoriach Okupowanych miała osiągnąć dwa miliony. Na Zachodnim Brzegu Plan Szarona przewidywał takie rozmieszczenie osiedli, aby zaburzyły one terytorialną ciągłość obszarów zamieszkałych przez Palestyńczyków, rozdzieliły jego północną część od południowej i utworzyły korytarze łączące osiedla z Jerozolimą i Izraelem. Ponadto osiedla miały powstawać wzdłuż Zielonej Linii, tak aby granica izraelsko-jordańska sprzed 1967 roku straciła znaczenie polityczne jako linia oddzielająca terytoria zamieszkałe przez Żydów i Palestyńczyków²⁸. Choć niektóre założenia Planu Szarona (np. osiedlenie dwóch milionów Żydów na Terytoriach Okupowanych) były raczej mało rea-

²⁶ *Ruling Palestine*, s. 73; A. Chojnowski, J. Tomaszewski, *Izrael*, Warszawa 2001, s. 215.

²⁷ *Ruling Palestine*, s. 73.

²⁸ *Ibidem*. s. 74.

listyczne, to duża część z nich była wprowadzana w życie przez kolejne rządy tworzone przez partię Likud w latach 80. i 90. (m.in. rozdzielenie północnej i południowej części Zachodniego Brzegu i zaburzenie ciągłości terytorialnej obszarów zamieszkałych przez Palestyńczyków).

Kolejny plan rozwoju żydowskiego osadnictwa nie powstał w łonie izraelskiego rządu, lecz stworzony został w 1978 roku przez Matityahu Drobllessa, szefa Departamentu Osadnictwa w Agencji Żydowskiej i Wydziału Osadnictwa w Światowej Organizacji Syjonistycznej. Głównym celem, według Planu Drobllessa, było przyłączenie Judei i Samarii. Izraelska dominacja na tych terenach miała być zapewniona poprzez okrążanie i rozdzielanie społeczności palestyńskich osiedlami żydowskimi, które miały być tworzone między innymi pośrodku największych skupisk Palestyńczyków. Następnym krokiem miało być łączenie pobliskich osiedli w duże obszary zurbanizowane²⁹. W latach 80. wiele założeń z Planu Drobllessa było realizowanych przez rząd Izraelski, zaś Światowa Organizacja Syjonistyczna przeznaczała dużą część swoich funduszy na finansowanie budowy tych osiedli, które powstawały zgodnie z założeniami tego planu.

Ostatnim dużym planem dotyczącym rozwoju żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu był Plan Siedmiu Gwiazd, który został przedstawiony przez Ariela Szarona w 1990 roku i był niejako rozwinięciem części jego planu z roku 1977, dotyczącej wymazania granicy na Zielonej Linii. Przewidywał on rozwój istniejących i budowę nowych osiedli po obu stronach Zielonej Linii, czyli zarówno na terytorium Izraela, jak i na Zachodnim Brzegu, w tym siedmiu głównych osiedli na odcinku 80 kilometrów na północ od Jeruzolimy. Ponadto, wzdłuż Zielonej Linii miała być wybudowana autostrada biegnąca z północy na południe Izraela³⁰.

Siły polityczne

Nieco uogólniając, wśród sił politycznych w Izraelu wyróżnić możemy trzy główne nurty dotyczące kwestii żydowskiego osadnictwa na Zachodnim Brzegu Jordanu:

- izraelskie osadnictwo jest nielegalne i wszystkie istniejące osiedla powinny zostać zlikwidowane,

---

²⁹ Plan Drobllessa przewidywał też zmiany w funkcjonowaniu samych osiedli. Istniejące osiedla były przeważnie samowystarczalne pod względem ekonomicznym, tzn. osadnicy zarówno tam mieszkali, jak i pracowali. Drobbles proponował, aby budować osiedla, które służyłyby jedynie jako miejsca zamieszkania, zaś ich mieszkańcy mogliby dojeżdżać do pracy w Izraelu. Ibidem. s. 75.

³⁰ Ibidem, s. 77.

- osiedla są ważne głównie ze względów bezpieczeństwa państwa, można zlikwidować część, a nawet większość z nich, niektóre jednak powinny pozostać i być formalnie włączone do Izraela,
- Judea i Samaria są częścią Wielkiego Izraela, należy rozwijać żydowskie osadnictwo na tych terenach, tak aby ostatecznie zostały one włączone w skład państwa izraelskiego.

Oczywiście, w każdym z tych trzech nurtów wyróżnić możemy szeroki wachlarz różnorodnych postaw i zdań dotyczących szczegółowych kwestii, np. na jakich terenach należy szczególnie rozwijać (lub związać) osadnictwo, w jakim stopniu państwo powinno wspierać osadników, czy dopuszczalne jest powstanie państwa palestyńskiego itp.

Pierwsza, jak się zdaje najmniej liczna grupa, do której zaliczyć można m.in. centro-lewicową partię Meretz, partie arabskie Hadasz, Narodowe Zgromadzenie Demokratyczne (Balad), Zjednoczoną Listę Arabską (Ra'am), organizację pacyfistyczną Pokój Teraz czy organizację obrońców praw człowieka B'Tselem, jest przeciwna izraelskiemu osadnictwu i opowiada się za likwidacją już istniejących osiedli. Siły te nie posiadają co prawda zbyt dużego poparcia w społeczeństwie izraelskim³¹, jednak ich opinii nie można z pewnością uznać za marginalną, zwłaszcza że podobną postawę w kwestii osadnictwa ma większość z około 1,2 miliona zamieszkujących w Izraelu Arabów.

Zwolennicy drugiej opcji podchodzą do problemu izraelskich osiedli na Zachodnim Brzegu w sposób pragmatyczny. Przede wszystkim uważają oni, że niektóre obszary Terytoriów Okupowanych powinny zostać przez Izrael anektowane i na trwałe znaleźć się w granicach państwa. Tereny te, to przede wszystkim Wschodnia Jerozolima, niektóre obszary leżące w pobliżu Zielonej Linii oraz pas ziemi nad rzeką Jordan i Morzem Martwym, w związku z czym popierają oni żydowskie osadnictwo w tych regionach. Są to więc postulaty zgodne mniej więcej z pierwszym z opisanych powyżej wielkich planów, Planem Allona. Zwolennicy tej opcji, oprócz wspomnianych już argumentów związanych z bezpieczeństwem, twierdzą również, że w granicach państwa żydowskiego powinny znaleźć się święte miejsca religii żydowskiej (przede wszystkim Jerozolima). Zwracają również uwagę na praktyczne trudności, które związane byłyby z ewentualną ewakuacją dużych żydowskich osiedli na Zachodnim Brzegu. Sprzeciwiają się oni natomiast aneksji Terytoriów Okupowanych, gdyż znalezienie się wszystkich zamieszkujących tam Palestyńczyków w granicach państwa Izrael zaburzyłoby jego żydowski charakter.

Do grupy tej zaliczyć można dość szerokie spektrum sił politycznych, między innymi ugrupowania lewicowe i centrowe, jak np. Partię Pracy czy partię

³¹ W wyborach do Knesetu w marcu 2006 r. partia Meretz zdobyła 5 mandatów, Hadasz 3, Balad również 3, zaś Ra'am 4. *Elections for the 17th Knesset*, Knesset, http://www.knesset.gov.il/elections17/eng/Results/main_results_eng.asp, (27.01.2007).

Kadima, ale też religijną partię Żydów sefardyjskich Szas. Zarówno Kadima, jak i Partia Pracy postulują przyłączenie dużych osiedli na Zachodnim Brzegu do Izraela, jak również pozostawienie w granicach Izraela całej Jerozolimy wraz z otaczającymi ją żydowskimi osiedlami jako niepodzielnej stolicy państwa. Małe i oddalone osiedla oraz wszystkie te, które zostały wybudowane przez osadników żydowskich bez zgody władz izraelskich, powinny zostać zlikwidowane³². Partia Szas natomiast, w kwestii osadnictwa i innych spraw związanych z konfliktem izraelsko-palestyńskim, zajmuje bardzo elastyczne stanowisko, dostosowując się do zdania większości koalicji rządowej, w której uczestniczy. Wspomniane partie, w wyborach do Knesetu w 2006 roku zdobyły odpowiednio 29 (Kadima), 19 (Partia Pracy) i 12 (Szas) mandatów i wspólnie tworzą rząd, na czele którego stoi premier Ehud Olmert³³.

Trzecią opcję, zdecydowanych zwolenników osadnictwa i aneksji przez Izrael całego obszaru Zachodniego Brzegu, tworzą w głównej mierze izraelskie partie prawicowe i religijne. Dla większości z nich Zachodni Brzeg Jordanu to historyczne żydowskie ziemie Judei i Samarii, które powinny stać się integralną częścią Izraela, dlatego też żydowskie osadnictwo powinno być tam zdecydowanie wspierane i rozwijane. Bezdyskusyjne są kwestie niepodzielności Jerozolimy i jej przynależności do Izraela oraz sprzeciwu wobec powstania na Zachodnim Brzegu państwa palestyńskiego. Co do ludności palestyńskiej zamieszkującej Terytoria Okupowane, niektóre siły prezentowanej tu opcji skłonne są przyznać im, w ramach państwa Izrael, pewną autonomię na obszarach będących ich głównymi skupiskami, inne zaś postulują wysiedlenie wszystkich Palestyńczyków do sąsiednich krajów arabskich.

Prawicowa partia Likud stoi na stanowisku, że żydowskie osadnictwo w Judei i Samarii jest praktyczną realizacją ideałów syjonistycznych oraz prawa narodu żydowskiego do Ziemi Izraela. Dlatego też popiera ona rozwój istniejących i budowę nowych osiedli oraz zdecydowanie sprzeciwia się ich likwidacji³⁴. Narodowa Partia Religijna (Mafdal) uważa Zachodni Brzeg za część biblijnego Wielkiego Izraela. Działacze tej partii utworzyli w latach 70. ruch „Gusz Emunim”, skupiający religijnych Żydów chcących osiedlać się na Terytoriach Okupowanych. Partia popiera wszelkie formy żydowskiego osadnictwa i zdecydowanie sprzeciwia się likwidacji istniejących już osiedli. Unia Narodowa (Ichud Leumi), która w wyborach w 2006 roku startowała wspólnie z Mafdal, podziela jej stanowisko, proponując dodatkowo wysiedlenie Palestyńczyków z Terytoriów Okupowanych do sąsiednich krajów arabskich. Za wzmożeniem procesu osadniczego opowiadają się również religijna

³² *Action Plan*, Kadima, <http://kadimasharon.co.il/15-en/Kadima.aspx>, (27.01.2007), *Outline of Labor Party Platform for 17th Knesset*, <http://www.aavoda.co.il/>, (27.01.2007).

³³ *Elections for the 17th Knesset*, Knesset, http://www.knesset.gov.il/elections17/eng/Results/main_results_eng.asp, (27.01.2007).

³⁴ *Likud-Platform*, http://www.knesset.gov.il/elections/knesset15/elikud_m.htm, (27.01. 2007).

partia ortodoksyjnych Żydów Zjednoczony Judaizm Tory oraz partia Nasz Dom Izrael (Yisrael Beitenu), reprezentująca głównie interesy Żydów rosyjskojęzycznych. Partie te posiadają silne poparcie społeczne, zaś osadnicy mieszkający na Terytoriach Okupowanych stanowią ważną część ich zaplecza politycznego. W wyborach w 2006 roku Likud uzyskał 12 mandatów, blok Ichud Leumi-Mafdal 9, Zjednoczony Judaizm Tory 6, zaś Yisrael Beitenu 11³⁵.

Prawo i administracja

W izraelskich osiedlach na Terytoriach Okupowanych obowiązuje izraelski system prawny, taki jak w państwie Izrael, podczas gdy na pozostałym obszarze Zachodniego Brzegu obowiązują specjalne przepisy prawa wojskowego oraz prawo Autonomii Palestyńskiej. Mamy więc do czynienia z sytuacją, gdy do ludności zamieszkującej ten sam obszar stosuje się różne systemy prawne ze względu na przynależność narodową osoby³⁶. Choć Zachodni Brzeg nie jest formalnie częścią Izraela, stosowanie izraelskiego prawa dla zamieszkujących tam żydowskich osadników sprawia wrażenie faktycznej aneksji osiedli przez państwo izraelskie i traktowania ich jako części własnego terytorium.

Władze lokalne żydowskich osiedli zostały zorganizowane na wzór władz lokalnych w Izraelu. Dzielią one Zachodni Brzeg na 3 okręgi miejskie, 14 rad lokalnych i 6 rad regionalnych. Nie wlicza się w to Wschodnia Jerozolima, która po jej formalnym zaanektowaniu stała się dla władz izraelskich jednym organem administracyjnym wraz z pozostałą częścią miasta. Obszary pod jurysdykcją lokalnych władz izraelskich na Zachodnim Brzegu, które obejmują tereny o wiele większe niż same tylko osiedla, mają status „zamkniętych stref wojskowych”. Oznacza to, że ludność palestyńska nie ma tam prawa wstępu bez odpowiedniego upoważnienia. Bez upoważnienia mogą się tam natomiast poruszać obywatele izraelscy, jak również turyści³⁷.

Gdzie, kiedy, ile?

Rozwój

W kwietniu 1968 roku dziesięć żydowskich rodzin pod przywództwem rabina Mosze Lewingera przybyło do Hebronu i zamieszkało w hotelu. Po

³⁵ *Elections for the 17th Knesset*, Knesset, http://www.knesset.gov.il/elections17/eng/Results/main_results_eng.asp, (27.01.2007).

³⁶ *The policy of annexation and local government*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Annexation.asp>, (28.01.2007).

³⁷ Ibidem.

uzyskaniu zgody władz izraelskich, w 1972 roku wybudowali oni osiedle Kiri'at Arba³⁸. W roku 1977, na Zachodnim Brzegu Jordanu istniało ponad 40 żydowskich osiedli, przy czym w kilku dużych osiedlach zlokalizowanych w powiększonym administracyjnym obszarze Jerozolimy zamieszkiwało 52 tysiące Żydów, podczas gdy w ponad 30 osiedlach w innych częściach Zachodniego Brzegu jedynie około 5 tysięcy. Proces rozbudowy i budowy nowych osiedli przyspieszył w kolejnej dekadzie, kiedy to u sterów władzy w Izraelu znajdowała się partia Likud. Pod koniec lat 80. w 11 osiedlach we Wschodniej Jerozolimie mieszkało już ponad 100 tysięcy osadników, zaś w 115 osiedlach rozrzuconych na pozostałym obszarze Zachodniego Brzegu około 70 tysięcy³⁹. W tym też okresie na Terytoria Okupowane przybyło wielu Żydów, którymi kierowała głównie motywacja religijna. Warto zauważyć, że w latach 80. nastąpił znaczny przyrost liczby osiedli. W późniejszym okresie zdecydowanie zwiększać się będzie liczba osadników, lecz powstawać będzie niewiele nowych, oficjalnych (uznanych przez władze izraelskie) osiedli. W latach 90. pojawi się jednak spora liczba „dzikich” osiedli, czyli takich, które nie są uznawane nawet przez władze izraelskie.

Rozpoczęcie izraelsko-palestyńskich negocjacji pokojowych na początku lat 90. nie tylko nie powstrzymało żydowskiego osadnictwa, ale wręcz przeciwnie, przyczyniło się do jego dynamicznego wzrostu. W okresie poprzedzającym rozpoczęcie „procesu pokojowego”, w latach 1990-93, liczba żydowskich osadników we Wschodniej Jerozolimie wzrosła do 124 tysięcy, zaś na pozostałym obszarze Zachodniego Brzegu w 120 osiedlach zamieszkiwało już ponad 110 tysięcy osadników. Po zawarciu porozumień z Oslo i podczas kolejnych etapów „procesu pokojowego”, czyli w latach 1993-2000, kolejne rządy izraelskie unikały poruszania tematu żydowskich osiedli na Terytoriach Okupowanych, prowadząc jednocześnie intensywną politykę osadniczą. W tym czasie liczba osadników wzrosła do ponad 170 tysięcy we Wschodniej Jerozolimie i prawie 200 tysięcy na pozostałym obszarze Zachodniego Brzegu⁴⁰.

Przyczyn takiego stanu rzeczy doszukiwać się można w dwóch źródłach. Po pierwsze, władze izraelskie zamierzały działać metodą faktów dokonanych i osiągnąć jak najlepszą wyjściową pozycję negocjacyjną. Im większa liczba żydowskich osiedli i osadników na Zachodnim Brzegu w momencie rozpoczęcia ewentualnych rozmów na temat ich przyszłości, tym więcej atutów w ręku rządu izraelskiego. Po drugie, okres lat 90. XX wieku to czas intensywnej imigracji do Izraela Żydów pochodzących z Rosji i innych republik

³⁸ A. Chojnowski, J. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 215.

³⁹ *Ruling Palestine*, s. 78.

⁴⁰ Por. A. Le More, *op. cit.*, s. 33; *Ruling Palestine*, s. 78; *Settlements population, XLS, Land Expropriation and Settlements*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Index.asp>, (27.01.2007).

byłego ZSRR, dla których należało znaleźć miejsce osiedlenia, zaś Terytoria Okupowane nadawały się do tego doskonale⁴¹. Wzrostu liczby żydowskich osadników nie powstrzymał też wybuch intifady Al-Aksa we wrześniu 2000 roku, a ich liczba w kolejnych latach rosła w tempie 10-15 tysięcy rocznie. W roku 2005, w wyniku likwidacji wszystkich izraelskich osiedli w Strefie Gazy i 4 małych osiedli na Zachodnim Brzegu, do Izraela powróciło około 9 tysięcy osadników, przez co wzrost ich liczby był w tym roku mniejszy i wyniósł około 1,4%. W roku 2006 sytuacja powróciła do normy i, jak podało izraelskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, na Zachodnim Brzegu (bez Wschodniej Jerozolimy) liczba mieszkańców żydowskich osiedli zwiększyła się o prawie 15 tysięcy, czyli o około 5,8%⁴².

Jak podaje izraelska organizacja zajmująca się ochroną praw człowieka, B'Tselem, na koniec roku 2004 Zachodni Brzeg Jordanu zamieszkiwało łącznie 418.305 żydowskich osadników, w tym 182.460 we Wschodniej Jerozolimie. Według palestyńskiego stowarzyszenia PASSIA, po wycofaniu izraelskich osiedli ze Strefy Gazy (wrzesień 2005) na okupowanych terytoriach palestyńskich zamieszkiwało ogółem 425.279 osadników, z czego 185.557 we Wschodniej Jerozolimie i 239.722 na pozostałym obszarze Zachodniego Brzegu. Według najnowszych danych izraelskiego MSW, na koniec roku 2006 na Zachodnim Brzegu (bez Wschodniej Jerozolimy) mieszkało 268.379 żydowskich osadników. Stanowią oni około 9% wszystkich obywateli Izraela narodowości żydowskiej oraz około 11% ogółu mieszkańców Terytoriów Okupowanych. Warto również zauważyć, że roczny przyrost naturalny liczby mieszkańców osiedli wynosi około 5% i jest znacznie wyższy niż średnia dla ogółu społeczeństwa izraelskiego (1,8%)⁴³.

Osiedla znacznie różnią się od siebie pod względem wielkości. W największych z nich, jak np. Ramot Alon czy Pisgat Ze'ev, mieszka ponad 40 tysięcy osadników, najmniejsze zaś zamieszkuje mniej niż 100 osób (np. Bet Harava – 83 mieszkańców w 2005 roku). Większość, bo około 60% populacji osadniczej, mieszka w 10 największych osiedlach, zaś w 5 największych około 46%. Wszystkie oficjalne statystyki podane w niniejszym opracowaniu odnoszą się do 138 osiedli na Zachodnim Brzegu, oficjalnie uznanych i wspomaganych przez władze izraelskie. Ponadto istnieje również duża liczba osiedli

⁴¹ J. Quigley, *op. cit.*, s. 177-178.

⁴² S. Ilan, *Interior Ministry: West Bank settler population grew by 6% in 2006*, „Haaretz”, 10.01.2007, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/811480.html>, (25.01.2007).

⁴³ Dane liczbowe i procentowe za: *Settlements population, XLS, Land Expropriation and Settlements*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Index.asp>, (27.01.2007), *Land & Settlements*, PASSIA, http://www.passia.org/palestine_facts/pdf/pdf2006/6-Land-Settlements.pdf, (28.01.2007) oraz S. Ilan, *Interior Ministry: West Bank settler population grew by 6% in 2006*, „Haaretz”, 10.01.2007.

„dzikich”, nie uznawanych przez władze izraelskie. Ich liczbę ocenia się na około 100, ale liczba ich mieszkańców trudna jest do oszacowania⁴⁴.

Największe żydowskie osiedla na Zachodnim Brzegu Jordanu (na koniec 2004 roku)

Nazwa osiedla	Lokalizacja osiedla	Liczba mieszkańców
Ramot Alon	Wschodnia Jerozolima	41.215
Pisgat Ze'ev	Wschodnia Jerozolima	40.889
Gilo	Wschodnia Jerozolima	29.140
Ma'ale Adummim	Na wschód od Jerozolimy	28.923
Modi'in Illit	Przy Zielonej Linii Pomiędzy Ramlą a Ramallah	27.386
Betar Illit	Przy Zielonej Linii Na zachód od Betlejem	24.895
Neve Yaacov	Wschodnia Jerozolima	21.404
Ari'el	Na północ od Salfit	16.414
Ramat Szlomo	Wschodnia Jerozolima	13.553
East Talpiot	Wschodnia Jerozolima	13.309

Źródło: *Settlements population, XLS, Land Expropriation and Settlements*, B'Tselem, <http://www.btselem.org/english/Settlements/Index.asp>, (27.01.2007)

Rozmieszczenie

Po prawie czterdziestu latach osadnictwa, żydowskie osiedla rozrzucone są po całym praktycznie obszarze Zachodniego Brzegu Jordanu. Spoglądając na mapę można jednak zauważyć, że największa ich koncentracja występuje w tych miejscach, które, jako najważniejsze cele osadnictwa, wskazywały opisane wcześniej: Plan Allona i Plan Szarona.

Zgodnie z tymi planami, osiedlami otoczona została Wschodnia Jerozolima, wokół której powstały największe z istniejących: Ramot Alon, Ramat Szlomo, Ramot Eshkol, French Hills, Neve Yaacov i Pisgat Ze'ev na północy i północnym-zachodzie, Ma'ale Adummim na wschodzie oraz Gilo, East Talpiot i Har Homa na południu i południowym-zachodzie. W Dolinie Jordanu nie powstało żadne wielkie osiedle, lecz duża liczba małych. Liczne osiedla dużych rozmiarów (po kilka tysięcy mieszkańców) powstały też wzdłuż Zielonej Linii, na północ od Jerozolimy, m.in. Har Adar, Mevo Horon, Maccabim, Modin Illit, Mattiahu, Bar Arye, Elkana, Sha'are Tikva, Oranit, Alfe Menashe, Zufin. W południowej części Zachodniego Brzegu, w pobliżu Zielonej Linii osiedli jest znacznie mniej, powstało tylko jedno duże Betar Illit oraz kilka mniejszych.

Wiele żydowskich osiedli powstało natomiast w bezpośrednim sąsiedztwie największych palestyńskich miast: osiedla Kadim i Ganim koło Dżaninu,

⁴⁴ *Land & Settlements*, PASSIA, http://www.passia.org/palestine_facts/pdf/pdf2006/6-Land-Settlements.pdf, (28.01.2007).

Avne Hafez koło Tulkaram, wspomniane już Alfe Menashe obok Kalkiliji, Kuedumim, Szavey Szomeron, Elon Moreh koło Nablusu, osiedle Ari'el na północ od Salfit. W pobliżu Ramallah znajdują się liczne i duże osiedla Bet El, Psagot, Kokhav Ya'akov i Giv'at Ze'ev, zaś w okolicach Jerycha 3 małe. Otoczone jest również Betlejem, w sąsiedztwie którego znajdują się osiedla Gillo, Har Gillo, Har Homa, Neve Daniel i Efrat, zaś z Hebronem sąsiaduje duże osiedle Kiriath Arba⁴⁵.

Trzeba też zauważyć, że liczba mieszkańców danego osiedla niekoniecznie idzie w parze z jego powierzchnią oraz powierzchnią podległą administracyjnie jego władzom. Widoczne jest to szczególnie w Dolinie Jordanu, gdzie małym osiedlom, liczącym po kilkuset mieszkańców, podlegają ogromne obszary ziemi. W efekcie Palestyńczycy kontrolują w tym regionie tylko okolice miasta Jerycho, podczas gdy reszta ziemi znajduje się w rękach nieco ponad 5 tysięcy zamieszkujących tam osadników żydowskich. W środkowej części Zachodniego Brzegu, w pasie rozciągającym się od Dżaninu na północy, przez Nablus i Ramallah, do Hebronu na południu i gdzie znajdują się największe skupiska Palestyńczyków, mieszkało w roku 2002 około 34 tysiące żydowskich osadników. W dużej części należą oni do radykalnego ruchu Gusz Emunim, zaś izraelska armia w celu ich ochrony nakłada liczne restrykcje na poruszanie się po tym terenie ludności palestyńskiej⁴⁶. Zachodnia część Zachodniego Brzegu, czyli obszar leżący nad granicą pomiędzy Izraelem a terytoriami palestyńskimi (Zieloną Linia), stała się miejscem zamieszkania dużej liczby żydowskich osadników (około 85 tysięcy w roku 2002). Stało się tak głównie z powodu licznych zachęt i przywilejów, jakie dla osiedlających się tu oferowały władze izraelskie. Największe skupisko osadników z Izraela znajduje się w samym sercu Zachodniego Brzegu, czyli w Jerozolimie i jej okolicach. Oprócz terytoriów, które władze izraelskie wcieliły do administracyjnego obszaru tego miasta, do okolic Jerozolimy zaliczamy też tereny otaczające ją od północy, wschodu i południa, jak np. duże osiedle Ma'ale Adummim, strefę przemysłową Mishor Adummim czy też blok osiedli na zachód i południe od Betlejem, zwanych ogólnie Gush Etzion. W 2002 roku wymienione tereny zamieszkiwało prawie 250 tysięcy żydowskich osadników⁴⁷.

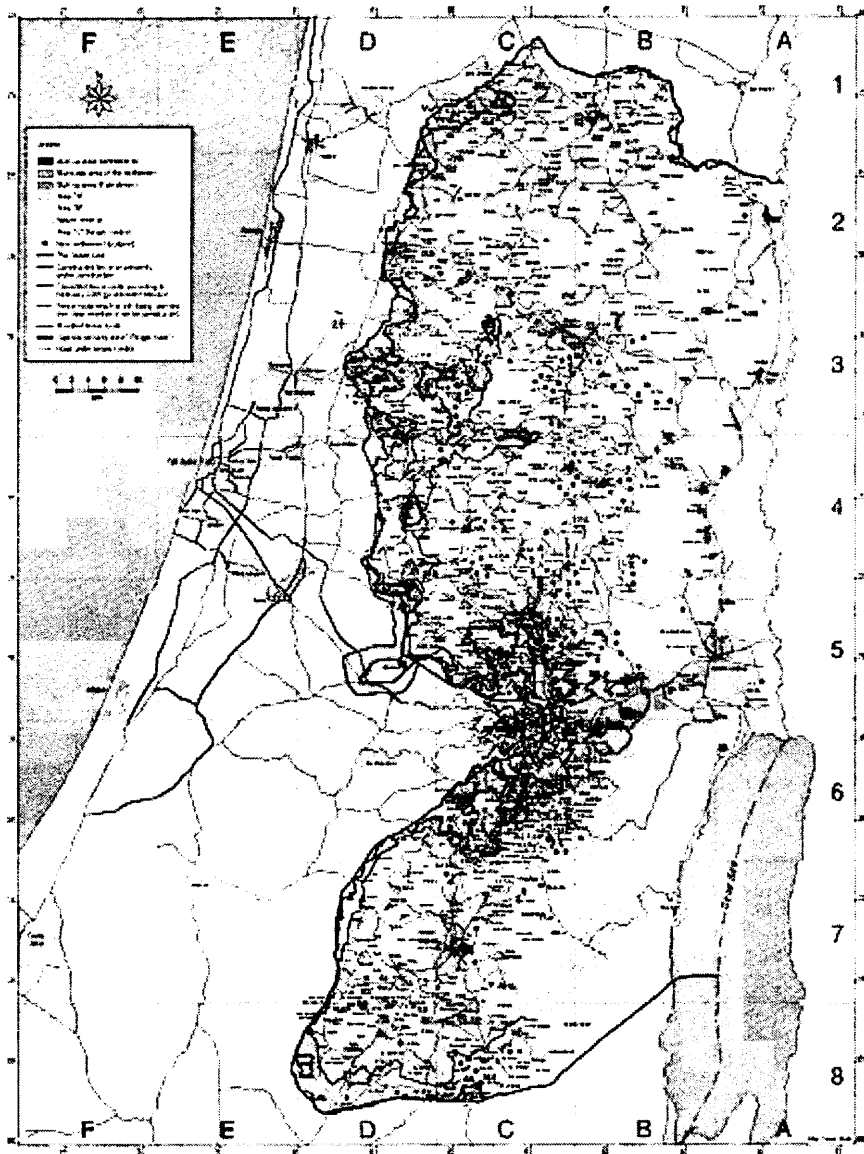
---

⁴⁵ Informacje na podstawie mapy Zachodniego Brzegu Jordanu, dostępnej na: *Map of the Settlements*, PDF, B'Tselem, http://www.btselem.org/Download/Settlements_Map_Eng.PDF, (28.01.2007).

⁴⁶ *Analysis of the map of the West Bank*, B'Tselem, http://www.btselem.org/english/Settlements/Map_Analysis.asp, (28.01.2007).

⁴⁷ Ibidem.

Mapa: Żydowskie osiedla na Zachodnim Brzegu Jordanu

Źródło: *The Israeli Model of Control over the West Bank, Maps and Fliers, Settlements, Peace Now*, <http://www.peacenow.org.il/site/en/peace.asp?pi=59&fld=60>, (28.01.2006).

* Legenda do mapy: kolorem szarym zaznaczono obszary zabudowane izraelskich osiedli (ciemnoszary), obszary w granicach miejskich osiedli (szary) oraz obszary znajdujące się pod jurysdykcją lokalnych władz izraelskich (jasnoszary).

Zakończenie

Spoglądając na żydowskie osadnictwo na Zachodnim Brzegu Jordanu zauważyć można kilka różnych trendów i koncepcji dotyczących jego rozwoju. Niezależnie jednak od tego, zasadne wydaje się twierdzenie, iż od chwili założenia pierwszego osiedla żaden izraelski rząd nie brał poważnie pod uwagę całkowitego wycofania się z Terytoriów Okupowanych. Osadnictwo jest zarówno celem, jak i środkiem izraelskiej okupacji i jako takie pełni w niej kluczową rolę. Lokalizacja wielu osiedli, utrudnienia, jakie ich istnienie powoduje w codziennym życiu Palestyńczyków oraz sprawa najważniejsza, bezprawne odbieranie ziemi pod ich budowę dotychczasowym właścicielom sprawiają, że żydowskie osadnictwo stanowi jeden z najpoważniejszych problemów w konflikcie izraelsko-palestyńskim. W tym kontekście co najmniej zastanawiający jest fakt, iż niezwykle dynamiczny rozwój osadnictwa miał miejsce w okresie prowadzenia intensywnej negocjacji pokojowych w latach 1993-1999. W przypadku wznowienia rozmów pokojowych z Palestyńczykami władze izraelskie skłonne będą zapewne do likwidacji części istniejących osiedli, jednakże minimum tego, co będą chciały na trwałe włączyć w granice swojego państwa, to osiedla wokół Jerozolimy oraz te, które znajdują się w odległości 15-20 kilometrów od Zielonej Linii. Takie rozwiązanie będzie jednak nie do przyjęcia dla jakiegokolwiek rządu palestyńskiego. Będzie ono również nie do przyjęcia dla ogromnej rzeszy Żydów, zarówno z Izraela, jak i z diaspory, którzy opowiadają się za całkowitą żydowską kolonizacją ziem Judei i Samarii i włączeniem ich w granice Izraela.